

Rotterdam, 18 juni 2020

Geachte heer Verkoulen,

Naar aanleiding van de recentelijk door u geformuleerde Toekomstvisie Transgenderzorg d.d. mei 2020, wil ik u graag nader informeren over onze ambities en kijk op de toekomst voor invulling van deze zorg vanuit het Maasstadziekenhuis Rotterdam (MSZ).

Het MSZ is een groot STZ-opleidingsziekenhuis in de regio Rijnmond-Zuid. Het MSZ behoort tevens tot 1 van de 7 Santeon ziekenhuizen van Nederland. Het ziekenhuis gaat voorop om samenwerking in de regio te stimuleren en heeft ruime expertise in het leveren van netwerkzorg met omgevende perifere en academische centra bijvoorbeeld op gebied van obesitas, schildklierzorg en oncologie. Het adherentiegebied van het MSZ bestrijkt een groot gedeelte van Midden- en Zuid-Nederland en ligt daarmee in een gebied waar de beschikbaarheid van het zorgaanbod voor transgender personen op dit moment erg beperkt is.

Het MSZ ziet mogelijkheden om juist voor deze groep op **efficiënte en doelmatige** wijze endocrinologische zorg aan te bieden in een regionaal netwerk waarin tevens psychische begeleiding en niet complexe chirurgische zorg gewaarborgd is.

Voor indicatiestelling en begeleiding/behandeling gedurende het traject wordt de samenwerking aangegaan met Stepwork, een grote GGZ-aanbieder in onze regio. Zij hebben inmiddels ruime expertise opgebouwd op dit terrein. Zij geven vorm aan een **uitgebreide indicatiestelling** zonder voorbij te gaan aan eventuele co-existente psychische **nevendiagnoses** zoals autisme en leveren hierin maatwerk. Zij zijn regiebehandelaar gedurende het gehele behandelingstraject. Zij vormen hiermee een adequaat vangnet, niet alleen ten tijde van de opstart van de hormoontherapie maar bieden tevens langdurige follow up aan transgender personen.

Door maandelijks MDO worden personen na indicatiestelling verwezen naar de endocrinologen van het MSZ, te weten Dr. Charlotte van Noord en ondergetekende Dr. Joke van der Linden. Zij zijn verantwoordelijk voor de beoordeling, opstart en begeleiding van hormonale therapie. Initieel is ruimte voor verwijzing van 50-75 volwassenen van 18 jaar en ouder per jaar, met de ambitie tot verdere groei van capaciteit over een periode van 5 jaar. De vakgroep endocrinologie beoogt **adequate doorstroming** van het zorgpad om steeds ruimte te kunnen bieden aan nieuwe verwijzingen. Passend bij de ambitie van het MSZ om **de juiste zorg op de juiste plek** te leveren, zullen we daartoe actief sturen op tijdige **verplaatsing van somatische nazorg** naar de eerste lijn. Stepwork blijft hierbij als regiebehandelaar verantwoordelijk voor begeleiding van transgender personen. Dit vergt uiteraard steun en **scholing** richting de eerste lijn, waarbij het ontwikkelen van een richtlijn door de NHG zoals door u voorgesteld zeer wenselijk is. Het Lombardijenforum voorziet regelmatige scholing vanuit het MSZ aan huisartsen in de regio en vormt een uitstekend podium voor scholing op gebied van transgenderzorg. Binnen de endocrinologie, onder andere de diabeteszorg, hebben we inmiddels ruime expertise opgebouwd met het aanbieden van **digitale vormen van zorg**, zoals de Beter Dichtbij applicatie, beeldbellen, e-consulting en mogelijkheden voor online educatie, hetgeen een belangrijke bijdrage levert aan de toegankelijkheid van onze zorg.

We zijn bereid te **investeren** in het aantrekken van een verpleegkundig specialist die geprotocolleerd endocrinologische zorg kan overnemen en daarmee onze capaciteit kan vergroten, maar ook kan optreden als intermediair tussen de diverse echelons en samenwerkende partijen.

De ontwikkeling van –de behoefte aan- **chirurgische interventies** binnen transgender personen laat zich lastig raden. Enerzijds is er een toenemende zorgvraag te verwachten indien het groeiende aanbod aan transgender personen in behandeling komt. Anderzijds is er een toegenomen sociale acceptatie van het gehele spectrum van genderidentiteiten, waardoor personen zich minder geroepen voelen te kiezen voor genderbepalende chirurgie. In 2014 werd in Nederland door wetswijziging juridische geslachtswijziging mogelijk zonder de eis tot chirurgische sterilisatie. Vroege onderkenning van genderdysforie draagt mogelijk eveneens bij aan een afgenomen behoefte aan aanvullende chirurgie door tijdige hormonale interventie.

Er is op dit moment reeds enige ruimte voor chirurgische interventie die zich beperkt tot hysterectomie/ovariectomie en mastectomie binnen het MSZ. Aangezien verwijzing voor chirurgische interventies tenminste 1 jaar na de opstart van hormonale behandeling plaatsvindt, zal de vraag hiernaar in het MSZ in medio 2021 toenemen. Uitbreiding van deze zorg zal bij uitbreiding van het aanbod nadere afspraken wat betreft ok-capaciteit vergen. Het leveren van fertiliteitscounseling zal worden geboden worden door onze vakgroep gynaecologie. Onze gynaecologen hebben een lange traditie op het gebied van fertiliteitszorg en zijn betrokken bij wetenschappelijk onderzoek. Collega van Oppenraaij is subspecialist voortplantingsgeneeskunde en endocrinologie.

Voor uitbreiding van de transgenderzorg binnen het MSZ is meer **transparantie** over de financiële ruimte die geboden wordt voor de komende jaren voor transgenderzorg door de zorgverzekeraars van essentieel belang. Met het oog op het beperkte zorgaanbod en dus lange wachttijden juist in onze regio dient actief gestuurd te worden op adequate inkoop van extra aanbod. Dit zal medebepalend zijn voor het uiteindelijke aanbod wat door het MSZ geleverd kan worden.

Voor complexere vormen van chirurgie zijn we aangewezen op de **netwerkgorg met academische centra**, waarbij de regiebehandelaar van Stepwork kan **bemiddelen** met de aangewezen partner na akkoord in ons lokale MDO. In een ideale setting kan Stepwork direct verwijzen voor de specifieke zorgvraag zonder de gehele keten van zorg in academische centra te verzwaren. Om dit te kunnen faciliteren zijn duidelijke samenwerkingsafspraken noodzakelijk. Te denken valt hierbij aan een beperkt MDO met het academische centrum in samenwerking met onze lokale zorgaanbieders.

De groeiende zorgvraag onder kinderen en adolescenten zoals geschetst in uw document wordt ook gevoeld binnen de vakgroep kindergeneeskunde van het MSZ. Het bieden van zorg aan transgender adolescenten wordt op dit moment samen met de vakgroep Endocrinologie verkend.

Binnen het MSZ is in ruime mate aandacht voor research hetgeen uiteraard past binnen onze STZ en Santeon ambities. De vakgroep endocrinologie is actief in het initiëren van en participeren in wetenschappelijk onderzoek op het gebied van schildklieraandoeningen en diabeteszorg. Dit heeft reeds geresulteerd in een aantal promotietrajecten. Ook wat betreft de transgenderzorg bestaat de behoefte om data die alhier verzameld zullen worden in kaart te brengen maar bovenal ook te delen met andere centra om verbetering van zorg te kunnen bewerkstelligen. Te denken valt aan een Value Based Healthcare traject waarin alle grote Nederlandse centra kunnen participeren. Ook hierin is in het MSZ reeds expertise opgebouwd.

Samenvattend ben ik van mening dat het MSZ met zijn topklinische profiel en liberale opvattingen uitstekende psychologische, endocrinologische en chirurgische transgenderzorg kan bieden in de samenwerking met lokale partners en als onderdeel van de netwerkgorg met academische centra. Het MSZ wil graag een bijdrage leveren aan deze maatschappelijke opdracht.

Hoogachtend,

Dr. J. van der Linden

Internist-endocrinoloog

Maasstadziekenhuis Rotterdam